

**Д. Н. Дұшақанов, ҚР ІІМ Б. Бейсенов атындағы Қарағанды Академиясының
3-бағам тыңдаушысы**

**Ғылыми жетекшісі: Н. Т. Саханова, ҚР ІІМ Б. Бейсенов атындағы Қараған-
ды Академиясының қылмыстық іс жүргізу кафедрасының аға оқытушы**

ЮВЕНАЛДЫҚ ЮСТИЦИЯ МӘСЕЛЕЛЕРІ

Ювеналдық юстиция – отандық заңгерлердің сөз қорына соңғы жылдары енген термин, кәмелетке толмаған адамдардың қылмыстары бойынша сот төрелігін жүзеге асыруды білдіреді. Ювеналдық юстицияны құру Қазақстан Республикасының сот жүйесін дамыту Тұжырымдамасының мамандандырылған соттарды құру жөніндегі маңызды бағытты болып саналады.

Замануи қоғам үшін аталған тақырыптағы ізденістің маңыздылығы Қазақстан Республикасындағы заң шығарушылық ісі мен құқық қолдану іс-тәжірибесіне елеулі әсер ететін адам құқықтары саласындағы халықаралық қағидалар мен стандарттардың артықшылығын мойындауға негізделіп отыр. БҰҰ Бас Ассамблеясы 1985 жылдың 10-желтоқсанында Пекин

ережесі ретінде белгілі болған Кәмелетке толмағандар жайындағы сот әділдігін жүргізуге қатысты қысқа үлгідегі ереже қабылдаған болатын. Бұл үлгідегі кәмелетке толмағандар қылмыстары туралы іс бойынша іс жүргізудің 1996 жылдың 19-желтоқсанындағы Азаматтық және саяси құқықтар туралы Пактының 14-бабында қарастырылған, негізгі іс жүргізулік кепілдіктермен бірге ерекше ереже әрекет ететіні атап өтілген. Бұл Ереже осы істер бойынша іс жүргізетін және биліктік өкілетке ие болған адам тиісті біліктілікке ие болуға тиісті екендігін белгілейді. Ережеде қылмыстық іс бойынша іс жүргізу кәмелетке толмағандардың мүдделеріне жауап беретіндей және кәмелетке толмаған оған еркін қатысып және өзінің айғақтарын еркін бере алатын жағдайда өтуі тиіс екендігі айтылған. Мұндай міндеттерді шешу үшін Ереже кәмелетке толмағандар ісі бойынша мамандандырылған соттар құруды ұсынады. Сонымен бірге, кез келген кәмелетке толмағанның ісінің ең басынан бастап, қандай да бір қажеті жоқ кедергісіз тез өткізілуі қарастырылады. Сондай-ақ, қажетсіз жариялылықтың салдарынан оған зиян келтірмес үшін немесе оның беделін түсірмес үшін кәмелетке толмағанның құпиялылыққа құқығын да сақтау керек. Ереже соттық талқылау мен үкімнің теріс зардаптарын шектеу үшін істі соттық талқылаусыз қысқарту шарасын қарастырады (жасаған қылмысын, соттылығын және басқа жағдайларын жария ету)¹.

Кәмелетке толмаған азаматтар тәрбиесі, олардың құқықтары мен заңды мүдделерін қорғау әрқашанда қоғамның басты міндеттерінің бірі болып табылады. Дегенмен, кәмелетке толмағандардың құқықтары, бостандықтары мен заңды мүдделері тиісті мәнде қорғалмайынша, құқықтық мәдениет жеткілікті жоғары деңгейге жете алмайды.

Жас ұрпақты дамытудың заңдылықтары мен ағымдарына жан-жақты және терең зерттеулер жүргізбейінше, балалар мен жасөспірімдердің сана-сезімі мен мінез-құлқын қалыптастыруға әсер ететін әлеуметтік жағдайлары мен үрдістеріне, олардың өмір тіршілігіне объективті талдау жүргізбейінше аталған міндеттерді жүзеге асыру мүмкін емес. Осындай зерттеулердің арасынан ерекше орын кәмелетке толмағандар қылмыстылығымен күрес мәселелерін зерделеуге берілуі тиіс.

«Қазақстан Республикасының 2010 жылдан 2020 жылға дейінгі кезеңге арналған Құқықтық саясат тұжырымдамасының» маңызды буыны қылмыстық, іс жүргізу және қылмыстық атқару құқықтарының, сондай-ақ, құқық қолданудың өзара байланысты түзетулері кешенді жолмен жүзеге асырылатын қылмыстық саясаты болып табылады. Осы саясаттың бағыттарының бірі, ең бастысы ауырлығы онша емес және орташа ауырлықтағы қылмысты бірінші рет жасаған, халықтың әлеуметтік осал топтарына, соның ішінде кәмелетке толмағандарға қатысты адамгершілікпен қарау болып жарияланды².

Ювеналдық юстиция саласында шетелдік дұрыс тәжірибелерді пайдаланудың қажеттілігі туралы, кәмелетке толмағандарды және бүкіл қоғамды қылмыстылықтан сақтауда жағымды нәтижелерге жетудің қосымша шарттары болып табылатын отандық және шетелдік ғалымдардың, практикалық қызметкерлердің бірлескен жұмыстарын жетілдіру қажетті.

¹ Минимальные стандартные правила, касающиеся отправления правосудия в отношении несовершеннолетних // Международные нормы и правоприменительная практика в области прав и свобод человека: пособие для Российских судей. — М., 1993.

² Қазақстан Республикасының 2010 жылдан 2020 жылға дейінгі кезеңге арналған Құқықтық саясат тұжырымдамасы // Егемен Қазақстан. 2009. 28 августа.